

Suomeen muutto

Homo mobilis-liikkuva ihminen -seminaarissa
Turussa 15.12.2009 pidetty esitelmä

Jorma Vuorio

Suomessa vakinaisesti asuvien ulkomaalaisten määrä on vielä varsin pieni, vuoden 2009 lokakuun lopussa noin 154 000 henkeä. Jos kuitenkin verrataan tilannetta kymmenen vuoden takaisin lukuihin niin kasvu on ollut erittäin nopeata. Vuonna 1999 Suomessa asui vakinaisesti vain 87 000 ulkomaalaista. Suurimmat ryhmät ovat tällä hetkellä venäläiset, 27 000, virolaiset, 23 000, ruotsalaiset, 8 500 ja somalialaiset, 5 000. Venäjää äidinkielenään puhuu kuitenkin Suomessa noin 55 000 täällä vakinaisesti asuvaa henkilöä ja esimerkiksi somaliaa noin 12 000. Monet ovat siis jo saaneet Suomen kansalaisuuden.

Nykyisen hallituksen maahanmuuttopoliittisten linjausten perusajatuksena on lisätä hallittua maahanmuuttoa. Tavoitteena on mm. työperusteisen maahanmuuton sekä opiskelijoiden ja tutkijoiden maahanmuuton edistäminen ja inkerinsuomalaisten paluumuuton kanavoiminen työmarkkinoiden tarpeisiin. Tämän rinnalla on tavoitteena edistää monikulttuurisuutta ja syrjimättömyyttä, tukea maahanmuuttajien kotoutumista ja kehittää humanitääristä maahanmuuttoa.

EU:n ulkopuolelta tulevien oleskelulupahakemusten määrä on viimeisen kolmen vuoden aikana lisääntynyt nopeasti. Vuonna 2006 Maahanmuuttoviraston käsiteltäväksi tuli yhteensä 16 100 oleskelulupahakemusta. Vuonna 2008 vastaava luku oli jo 23 000 ja tänä vuonna päädytään suunnilleen samaan määrään. Eniten oleskelulupahakemuksia jättävät Venäjän federaation kansalaiset, vuonna 2008 yhteensä 5 400 hakemusta. Näistä suurin osa oli työntekijän oleskelulupahakemuksia ja perheen yhdistämiseen liittyviä hakemuksia. Venäjältä tulee myös opiskelijoita Suomeen. Toiseksi suurin hakijamaa oli Kiina, yhteensä 1 700 hakemusta ja sieltä tullaan Suo-

meen pääasiassa töihin ja opiskelemaan. Kolmantena ryhmänä ovat intialaiset, 1 600 hakemusta, joista suurin osa työntekoon ja neljäntenä somalialaiset yhteensä 1 250 hakemusta. Heidän osaltaan kyse on lähes pelkästään perheen yhdistämisestä. Tänä vuonna asetelma on pysynyt lähes samana, mutta somalialaiset ovat nyt toiseksi suurin hakijaryhmä, yhteensä noin 2 000 hakemusta ja lähes kaikissa perusteena edelleen perheen yhdistäminen.

EU-kansalaisten oleskeluoikeuden rekisteröinnistä vastaa poliisi. Rekisteröityminen tarvitaan, jos oleskelu Suomessa jatkuu yli 3 kuukautta ja Pohjoismaiden kansalaisten osalta yli 6 kuukautta. Vuonna 2008 poliisi rekisteröi noin 10 000 EU-kansalaisten oleskeluoikeutta. Tämä ei anna kuitenkaan oikeaa kuvaa kaikista maassa oleskelevista EU-maiden kansalaisista, koska Suomessa on myös EU-maiden kansalaisia lyhytaikaisissa työsuhteissa.

Turvapaikanhakijoiden vuosittainen määrä oli aina vuoteen 2008 asti melko vähäistä. Edellisenä huippuvuonna 2005 turvapaikanhakijoita saapui Suomeen noin 3 800. Vuoden 2008 syksyllä tilanne muuttui ja turvapaikanhakijoiden määrä alkoi nopeasti kasvaa. Elokuun alusta vuoden loppuun mennessä Suomeen saapui noin 2 600 turvapaikanhakijaa ja koko vuonna yhteensä 4 016. Suurimmat ryhmät olivat Irakista ja Somaliasta. Sama kehitys jatkui tämän vuoden puolella. Tämän vuoden loppuun mennessä saapuneet Suomeen vähintään 5 500 turvapaikanhakijaa. Suurimmat ryhmät ovat edelleen somalialaiset ja irakilaiset, mutta myös Afganistanista ja Venäjältä näyttäisi tulevan entistä enemmän hakijoita. Erityinen piirre on myös bulgarialaisten hakijoiden suuri määrä, noin 400 hakijaa tänä vuonna. Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä on myös ollut poikkeuksellisen suuri. Viime vuonna noin 700 hakijaa ja tänä vuonna noin 500.

Kirjoittaja Jorma Vuorio on Maahanmuuttoviraston ylläpitäjä.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvua yksittäisessä maassa on hyvin vaikea ennakoida. Yleensä syynä on erilaisten kriisien kehittyminen maan rajojen ulkopuolella, mutta syynä voivat olla myös muutokset eri maiden lainsäädännössä ja turvapaikkapolitiikassa. Maailmassa noin 78 valtiossa vallitsee tällä hetkellä jonkinlainen konflikti. Konfliktien seurauksena noin 42:n miljoonan ihmisen on pakko siirtyä pois kotiseudultaan. Jatkossa myös ilmastomuutokset tulevat yhä enemmän lisäämään muuttoliikettä.

Syynä turvapaikanhakijoiden määrän kasvuun voivat olla myös muutokset eri maiden lainsäädännössä ja turvapaikkapolitiikassa. Myös päätöskäytännöillä on merkitystä. Ruotsi muutti turvapaikkalainsäädännön soveltamiskäytäntöään vuoden 2008 alkupuolella ja erityisesti irakilaisien on ollut sen jälkeen huomattavasti vaikeampaa saada turvapaikka tai muuta suojelua siellä. Myös Norja on kiristänyt turvapaikka- ja perheen yhdistämiskäytäntöjään ja erityisesti perheen yhdistämisen osalta useassa Euroopan maassa on lainsäädäntöä tiukennettu. Voidaan arvioida, että tällä kaikella on ollut merkitystä myös Suomen tilanteeseen.

Turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu Suomessa on asettanut erityisesti maahanmuuttohallinnon viranomaistahoille suuria haasteita. Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksia ja alaikäisille yksin tulleille turvapaikanhakijoille tarkoitettuja tukiasuntoja ja perheryhmäkoteja on jouduttu perustamaan hyvin lyhyellä valmistelulla lähes kaikkialle Suomeen, mistä vain on ollut löydettävissä sopivat tilat ja asianomainen kunta on ollut valmis tähän. Tällä hetkellä vastaanottokeskuksia on yhteensä 23 ja alaikäisille tarkoitettuja ryhmäkoteja ja tukiasuntoja 13.

Samanaikaisesti poliisin ja Maahanmuuttoviraston henkilöstöresurssit ovat osoittautuneet täysin riittämättömiksi hoitamaan tällaista hakijamäärää ja hakemusten käsittelyajat ovat pidentyneet. Poliisi, Maahanmuuttovirasto ja turvapaikkapäätöksistä tehtäviä valituksia käsittelevä Helsingin hallinto-oikeus saivatkin sitten tälle ja ensi vuodelle lisärahoitusta määräämisen henkilöstön palkkaamiseen turvapaikkaprosessia hoitamaan. Samanaikaisesti on tarkoitus myös kehittää itse turvapaikkamenettelyä siten, että vastaanottokeskukset sekä poliisin ja Maahanmuuttoviraston turvapaikkatutkintaa tekevä henkilöstö olisivat maantieteellisesti sijoittuneina mahdollisimman lähelle toisiaan.

Kunnilla on tärkeä tehtävä myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneen turvapaikanhakijan kotouttamisessa. Pakolaisen vastaanotto on kuitenkin kunnille vapaaehtoista. Vastaanottamisella tarkoitetaan asunon, sosiaali- ja terveyspalvelujen, opetus- ja kulttuuripalvelujen sekä toimeentuloturvan järjestämistä, yhteiskunnan toimintaan perehdyttämistä ja tulkkipalveluja. Kuntiin sijoitetaan lähtökohtaisesti turvapaikan tai oleskeluluvan kiintiöpakolaisena tai suojelutarpeen perusteella saanut henkilö ja tällaisen henkilön perheenjäsenet, mikäli perheside on ollut olemassa jo ennen Suomeen saapumista. Valtio sitoutuu korvaamaan pakolaisten vastaanotosta kunnalle aiheutuvat kustannukset kolmelta vuodelta. Korvausten taso on kuitenkin vuodelta 1993. Korvauksen tasoa nostettiinkin 10 %:lla vuodesta 2010 alkaen.

Ongelmaksi on muodostunut se, että näitä kuntapaikkoja on vähemmän kuin kuntapaikkaa tarvitsevia pakolaisia. Oleskeluluvan saaneet joutuvat odottamaan vastaanottokeskuksessa kuntaan siirtymistä pitkäänkin, jopa yli vuoden. Tällä hetkellä vastaanottokeskuksissa odottaa kuntapaikkaa jo yli 500 myönteisen oleskeluluvan saanutta turvapaikanhakijaa ja lisäksi parikymmentä kiintiöpakolaisena Suomeen saapunutta henkilöä.

Yleisimmät maahanmuuton perusteet Suomeen ovat työnteko, perheside ja opiskelu. Maahanmuuttovirastoon tuli vireille vuonna 2008 perhesiteen perusteella yhteensä 7 500 hakemusta. Työntekijän oleskelulupahakemuksia oli noin 6 800 ja lisäksi oleskelulupahakemuksia erityissiantuntijana työskentelemiseen noin 2 500. Tänä vuonna työntekoon liittyvien hakemusten määrä on lähes puolittunut, mutta perheen yhdistämiseen liittyvien hakemusten määrä on edelleen kasvussa.

Opiskelijoiden oleskelulupahakemusten määrä on myös jonkin verran laskenut vuoden 2008 tasosta. Viime vuonna tuli vireille yhteensä 4 800 opiskelijan oleskelulupahakemusta ja tänä vuonna noin 4 200. Opiskelijoiden oleskelulupahakemusten määrä on kuitenkin kasvanut vuodesta 2006 vuoteen 2008 noin 38 %. Odotettavaa onkin, että opiskelun perusteella jätettävien oleskelulupahakemusten määrä tulee edelleen kasvamaan. Kasvuennustetta tukee myös korkeakoulujen julkaisema kansainvälistymisstrategia, jonka yhtenä päätavoitteena on opiskelijoiden liikkuvuuden lisääminen huomattavasti nykyisistä määristä. Myös hallitusohjelmassa on huomioitu ul-

komaisten opiskelijoiden asema ja merkitys Suomelle. Tavoitteena on helpottaa Suomeen jääneiden opiskelijoiden mahdollisuutta kansalaisuuden saamiseen ja saada heidät siten nykyistä enemmän myös jäämään valmistuttuaan pysyvästi Suomeen. Sisäasiainministeriössä viimeistelläänkin parhaillaan hallituksen esitystä kansalaisuuslain muuttamiseksi, jossa mm. opiskeluun Suomessa käytetystä asumisajasta puolet voitaisiin hyväksyä Suomen kansalaisuuden edellytyksenä olevaan asumisaikaan.

Voidaan ennustaa, että oleskelulupahakemusten määrä tulee viiden seuraavan vuoden aikana kasvamaan voimakkaasti. Tämä johtuu toisaalta talouden elpymisestä, mutta erityisesti nykyisestä turvapaikanhakijoiden määrästä. Turvapaikanhakijoista noin 30–40 % saa myönteisen oleskeluluvan Suomeen, joko turvapaikan, muuta suojelua tai luvan jollain muulla perusteella. Tämä merkitsee sitä, että viime vuo-

den noin 4 000:sta hakijasta jopa 1 600 tulee saamaan myönteisen oleskeluluvan. Vastaavasti tänä vuonna hakijoita on noin 5 500, mikä merkitsee samalla noin 2 000 myönteistä oleskelulupaa. Lupaani liittyy käytännössä aina myös perheen yhdistämisoikeus.

Maahanmuutto on kaiken kaikkiaan varsin laaja käsite. Se pitää sisällään hyvin erilaisia maahanmuuttajaryhmiä ja maahantuloperusteita. Maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa toivotetaan pääsääntöisesti työperäiset maahanmuuttajat tervetulleiksi, mutta vaaditaan samalla humanitääristä maahanmuuttoa rajoitettavaksi. Tosiasia kuitenkin on, että keskustelusta riippumatta maahanmuutto Suomeen lisääntyy ja tulevaisuudessa vielä enemmän. Tämä tosiasia tulee myös hyväksyä ja keskittää voimavarat sen varmistamiseen, että maahanmuutto pysyy hallittuna ja maahan jääville annetaan riittävät mahdollisuudet kotoutua tähän maahan.

Olavi Koivukankaan juhlaseminaari 5.12.2009

Tilaisuudessa Olavi luovutti instituutille myös oman muotokuvansa (alla) ja vieressä on pieni ote hänen puheestaan.

Olavin isä Einari Koivukangas Evijärvellä harrasti maalausta eläkevuosinaan ja teki prof. Vilho Niitemaan valokuvasta muotokuvan v. 1987, Niitemaan täyttäessä 70 vuotta. Kun Olavi lähti v. 1991 tutkimusmatkalle Uuteen-Seelantiin ja täytti siellä 50 v., isä antoi ennen matkaa hänelle lahjaksi maalaamansa kuvan, jonka Olavi lahjoitti lähtöjuhlassa Siirtolaisuusinstituutille. Isä kuoli matkan aikana 1992.

”Siirtolaisuusinstituutti lähti aikoinaan liikkeelle painopisteenä kauksiirtolaisuuden dokumentointi ja tutkimus. Mutta kyllä säännöissä on alusta alkaen mainittu myös Suomeen muutto ja valtakunnan sisäinen muuttoliike. Näiden sääntöjen mukaan instituutti on toiminut.

Tultaessa uudelle vuosituhannele Suomi on entistä selvemmin muuttunut aikaisemmin siirtolaisia menettäneestä maasta maahanmuuttovaltioksi.

Viime vuonna Suomeen muutti yli 29 000 ihmistä; määrä on itsenäisyyden ajan suurin. Lähtijöitä Suomesta oli viime vuonna 13 650. Maahanmuutto on merkittävä tekijä suurille kaupungeille. Helsingin väestöstä maahanmuuttajien osuus on tällä hetkellä noin 10 %, kun se v. 1990 oli vain kaksi prosenttia. 15 vuoden kuluttua joka neljännen tai viidennen helsinkiläisen arvioidaan olevan maahanmuuttaja. Helsingissä, Turussa ja Tampereella asuu 80 % maahanmuuttajistamme. Muutos on ollut niin nopeaa, että siihen ei ole osattu varautua.”